

Egy jeles hungarusról

Segner János Andrásra, elsősorban mint fizikusra, már kora ifjúságom óta kíváncsi voltam. Ennek – a merev testekkel kapcsolatos eredményei mellett – az volt az oka, hogy semmi dokumentumot, eredeti művet nem találtam, amit tanulmányozni lehetett volna. Kiderült, hogy köztisztviselőként álló tanáraink, főleg néhai Tarján Imre akadémikus, nagyhatású fizikus sem ismert annál többet, mint amit pár mondatban elmondott a fizikaórán a középiskolában.

A döntő változást az 1987-es esztendő hozta meg, amikor M. J. Jurkina asszony, a Kraszovszkij Központi Geodéziai és Térképészeti Intézet (Moszkva) professzorának előadását hallottam egy soproni konferencián a forgó Föld geodinamikájáról. Ebben az előadásában konkrétan említette Segner nevét és érdemeit, fő művét, a „*Specimen theoriae turbinum*” c. értekezést. A történet folytatásaként az éppen akkor (1987) negyedéves tanítványaim megtiszteltek azzal, hogy diplomamunka-témát kerestek az államvizsgálóhoz. Sipos Krisztina volt az egyik jelölt, aki jelentős szakmai előismerete mellett jól tudott oroszul, és meglehetősen tapasztalt volt a latin nyelv terén is. Sikerült rábeszélni őt a Segner-témára, meg arra, hogy írjon Jurkina asszonynak, kérje el a Segner értekezés másolatát. Jurkina kedves levél kíséretében el is küldte a „Specimen” fénymásolatát, xerox-kópiáját. Ezt azután Krisztina lefordította, majd a fordítást, mint a hazánkban még nem létező dokumentumot, az ELTE Fizikai Könyvtárában letétbe helyeztük. Ezzel kezdődött – számunkra legalábbis – Segner János András emlékének tartalmas újraélesztése Magyarországon.

Amikor értesültem arról, hogy Kovács László – egykor kedves tanítványom, most kedves barátom, tervbe vette, hogy Segnerről tanulmánykötetet fog kiadni, nagyon megörültem a hírnék. Most íme megjelent a kötet, ezt igyekszem bemutatni az Olvasóknak.

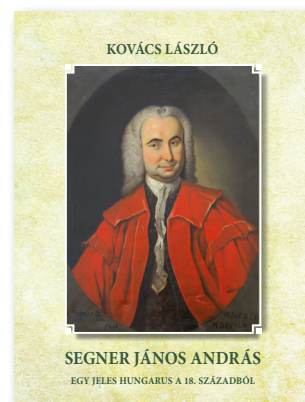
Csodával határos módon sikerült Kovács László dokumentumkötete. Természetesen az derül ki a kötetből, hogy a tartalom oroszlánrészét ő írta, de sikerült megnyernie Rab Irén és Gurka Dezső kollégákat is, akik segítségével átfogó képet tudott adni ennek a XVIII. században élt (1704 – 1777) magyar tudósnak, kutatónak az életéről és alkotásairól.

Az életútját és különösen az egyetemi éveit Kovács László mutatja be. A göttingeni éveit Rab Irén tanulmányában olvashatjuk. A Halléban töltött évekről, orvosi és vegyész munkáiról, valamint matematikai tevékenységéről – mely utóbbi, úgy tűnik, a legismertebb volt az elmúlt több mint 250 év során – Kovács László írt fejezeteket. Fizikai kutatásairól – elsősorban a szerény személyem által írt korábbi tanulmány alapján – Kovács László készített összefoglalást. Hasonlóan Segner a tanár, valamint a híres Segner-kerék tényleg világraszóló karrierjéről, továbbá a Segner – Euler-levelezésről szóló fejezetek is az ő munkáját

dicsérik. A filozófus Segnerről szóló tanulmány Gurka Dezső alkotása. Majd jönnek a záró fejezetek: Segner utolsó heteréről, haláláról, sírhelyéről; ezek is Kovács László munkái csakúgy, mint a Segner bibliográfia és az összefoglaló kronológia is. A kötetet zárja Rab Irén német nyelvű cikke, ami 2017-ből a Göttinger Jahrbuch 65. kötetéből való, valamint J. J. O Connor és F. F. Robertson cikke a St. Andrews Egyetem (UK) közleményeiből; ezek Segner nemzetközi hírvének bemutatására szolgálnak, csakúgy, mint a Szovjetszkaja Enciklopediából és a Brockhaus – Efron-enciklopedikus szótárból idézett Segner címszavak a nemzetközi értékelés bemutatására.

Úgy érzem, ez a tanulmánykötet méltóképpen állít emléket Segnernek, ennek a magyar Mária-Terézia királynő idejében élt európai nagyságú kutatónak, aki méltó tanítványa volt Isaac Newtonnak, s aki olyan elismert világnagysággal levelezett, mint Leonhard Euler. Euler maga is tevékenyen támogatta Segnert, hogy eredményeit a Párizsi Akadémia Comptes Rendus közleményeiben publikálhassa. Az a magyar történelmi viszonyoknak róható fel, hogy ezek a közlemények 1825-ig, az MTA megalakulásáig nem juthattak el hazánkba.

Csak a legmélyebb hálával és óriási elismeréssel adózhatunk Kovács Lászlónak, hogy ilyen szép kiállítású és tartalmas kötetet állított emléket Segner János Andrásnak.

ABONYI IVÁN

i **KOVÁCS LÁSZLÓ:** Segner János András – egy jeles hungarus a 18. századból (orvos, matematikus, fizikus, csillagász, vegyész, tanár, filozófus és műszaki alkotó). Magyar Tudománytörténelmi és Egészségtudományi Intézet, Budapest, 2018, 271 oldal és 8 oldal színes ábra.

(A debreceni Segner-szoborról ld. cikkünket: Kántor Sándorné: Segner János András, a turbina atyja. *Természet Világa* 2017/11. A könyv szerzőjének cikkét a Segner-kerekekről egy következő számunkban közöljük lapunk.)